

Celmer, Mariusz

Sprawa budowy kaplicy i erygowania parafii Żebry-Perosy w latach 1956–1978

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 26, 57-62

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWA BUDOWY KAPLICY I ERYGOWANIA PARAFII ŻEBRY-PEROSY W LATACH 1956–1978

THE ISSUE OF BUILDING A CHAPEL AND CREAT- ING A ŻEBRY-PEROSY CONGREGATION IN THE YEARS 1956–1978

Relacje między władzami komunistycznymi a Kościołem katolickim w Polsce w latach 1944–1989 należą do bardzo ważnych problemów najnowszej historii Polski. Budownictwo sakralne oraz erygowanie, czyli tworzenie nowych parafii należy zaliczyć do istotnych kwestii we wzajemnych stosunkach między państwem a Kościołem katolickim w okresie istnienia komunizmu w Polsce. Dotyczyły one również wielu parafii z terenu diecezji płockiej.

Żebry-Perosy to miejscowość położona około 15 km na południowy zachód od Ostrołęki, która w strukturze organizacyjnej Kościoła katolickiego w Polsce po II wojnie światowej znajdowała się na terytorium parafii Sielun w dekanacie makowskim diecezji płockiej.

W końcu 1956 r. tuż po przemianach październikowych ludność wsi Żebry-Perosy i innych okolicznych wiosek zwróciła się z prośbą do ks. Romana Tarwackiego¹, proboszcza parafii Sielun, by wybudował kaplicę we wsi Żebry-Perosy ze względu na kilkunastokilometrową odległość, jaka dzieliła wiernych od kościoła parafialnego w Sieluniu. Po uzyskaniu zgody od biskupa Tadeusza Pawła Zakrzewskiego, ordynariusza diecezji płockiej, ks. Tarwacki podjął działania mające na celu wybudowanie nowej kaplicy².

12 stycznia 1957 r. Komitet Budowy Kaplicy Rzymskokatolickiej we wsi Żebry-Perosy w powiecie Maków Mazowiecki wraz z proboszczem Romanem Tarwac-

* mgr, doktorant na Wydziale Historycznym Akademii Humanistycznej im. A. Gieysztora w Pułtusk

¹ Roman Tarwacki (1915–1976) – po święceniach kapłańskich, które przyjął w 1940 r., był kolejno wikariuszem w parafiach Duczymin i Baranowo. Od marca 1945 do 1950 r. proboszcz parafii Sypniewo, w latach 1950–1963 proboszcz parafii Sielun, od 1963 do 1976 r. ponownie proboszcz parafii Sypniewo, dzięki którego staraniom wybudowano tam nowy kościół, gdyż poprzedni został rozebrany przez Niemców w 1944 r. (M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, t. 1, cz. 1, Płock 2007, s. 538–540).

² Archiwum Państwowe m.st. Warszawy, Oddział w Pułtusk (dalej: APP), Urząd Wojewódzki w Ostrołęce, Wydział ds. Wyznań (dalej: UWwO WdsW), sygn. 2032, Pismo Referatu ds. Wyznań Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Makowie Mazowieckim do Wydziału ds. Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej (WRN) w Warszawie z dn. 22 XII 1956 r., k. 1.

kim wystosował do Wydziału do spraw Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie pismo następującej treści: „Jest nas 14 wiosek, które do swego kościoła parafialnego mają bardzo daleko, od 7 do 14 kilometrów. Pragniemy wszyscy modlić się, ale za trudno tak daleko chodzić na niedzielną Mszę św. Pragniemy budować w Żebrach-Perosy kaplicę, do której przyjeżdżałyby z nabożeństwami nasz ksiądz Proboszcz z Sielunia, a wtedy najdalsza wioska miałaby najwyżej 4 kilometry. Ksiądz Proboszcz na to się zgadza chętnie. Prosiłiśmy o zgodę naszego księdza Biskupa z Płocka. Także się zgodził i nasz zamiar pochwalił. Dziś, kiedy Rząd we wszystkich sprawach stara się ludziom pomagać i ułatwiać im życie, prosimy, by Prezydium pozwoliło nam na ową budowę”³.

Działania księdza Tarwackiego i wiernych związane z budową kaplicy w Żebrach-Perosach były przez cały czas popierane przez biskupa płockiego Tadeusza Pawła Zakrzewskiego, który stwierdził, że jest ona pożądana ze względów opieki religijnej i duszpasterskiej⁴.

Władze wyznaniowe województwa warszawskiego przez kilka miesięcy zwlekały z udzieleniem odpowiedzi Komitetowi Budowy Kaplicy na powyższe prośby, twierdząc, że biskup płocki nie porozumiał się w tej sprawie z Prezydium WRN w Warszawie⁵. W czerwcu 1957 r. członkowie Komitetu Budowy Kaplicy w Żebrach-Perosach skierowali ponownie prośbę o wyrażenie zgody na budowę obiektu sakralnego, argumentując to tym, że „od marca br. odprawia się u nas nabożeństwa co niedzielę w budynku gospodarczym w spichrzu, ale jest to lokal nieodpowiedni ze względu na jego ciasnotę i inne przeznaczenie oraz budulec posiadamy w komplecie – drewno obrobione i o żadne przydziały zwracać się do Was nie będziemy”⁶.

W ciągu kilku kolejnych miesięcy 1957 r. w Żebrach-Perosach ks. R. Tarwacki z udziałem wiernych zbudował drewniany kościół filialny z plebanią i budynkami gospodarczymi. Budynek sakralny w tych warunkach zaczął spełniać potrzeby religijne tamtejszej ludności poprzez organizowanie pracy duszpasterskiej⁷. W 1958 r. Żebry-Perosy wraz z sąsiednimi wioskami zostały włączone do powiatu ostrołęckiego.

18 sierpnia 1965 r. Kuria Diecezjalna w Płocku skierowała do Prezydium WRN w Warszawie wniosek o wyrażenie zgody na erygowanie nowej parafii przy kościele pod wezwaniem Niepokalanego Serca Matki Bożej w Żebrach-Perosach. Nowa parafia miała być wydzielona z terenu parafii Sieluń. W jej skład miały wchodzić następujące wsie: Żebry-Perosy, Żerań Duży, Żerań Mały, Kołaki, Strzemieczne-Oleksy, Strzemieczne-Wiosny, Strzemieczne-Hieronimy i Sadykierz. Wniosek o utworzenie parafii

³ Ibidem, Pismo Komitetu Budowy Kaplicy Rzymskokatolickiej we wsi Żebry-Perosy do Wydziału ds. Wyznań Prezydium WRN w Warszawie z dn. 12 I 1957 r., k. 2.

⁴ Ibidem, Pismo biskupa płockiego T.P. Zakrzewskiego do proboszcza parafii Sieluń, ks. R. Tarwackiego, z dn. 31 I 1957 r., k. 17.

⁵ Ibidem, Pismo Wydziału ds. Wyznań Prezydium WRN w Warszawie do Urzędu ds. Wyznań z dn. 19 II 1957 r., k. 18.

⁶ Ibidem, Pismo Komitetu Budowy Kaplicy Rzymskokatolickiej we wsi Żebry-Perosy do Wydziału ds. Wyznań Prezydium WRN w Warszawie z dn. 16 VI 1957 r., k. 19.

⁷ R. Rudziński, *Zarys dziejów budownictwa sakralnego i kościelnego w diecezji płockiej w latach 1939–1979*, „Studia Płockie” 1979, t. VII, s. 99.

władze diecezji płockiej argumentowały usilnymi, od wielu lat stale ponawianymi prośbami wiernych zgrupowanych wokół kościoła w Żebrach-Perosach⁸.

W latach 1964–1967 funkcję rektora kościoła i administratora parafii Żebry-Perosy sprawował ks. Witold Jureń⁹, którego władze państwowe nie uznawały jako kompetentnego do występowania w sprawach właściwych dla administratora parafii¹⁰. Jednocześnie Wydział ds. Wyznań Prezydium WRN w Warszawie cały czas zwlekał z podjęciem decyzji i udzieleniem odpowiedzi na wniosek Kurii Diecezjalnej w Płocku, stwierdzając, że „sprawa ta znajduje się w toku szczegółowego badania i z tego powodu załatwienie jej w terminie nie jest możliwe”¹¹.

Kwestie związane z utworzeniem nowych parafii w diecezji płockiej, w tym parafii w Żebrach-Perosach, były również przedmiotem rozmowy, jaką przeprowadził biskup Bogdan Sikorski, ordynariusz diecezji płockiej, z władzami administracyjnymi województwa warszawskiego pod koniec stycznia 1966 r. Biskupowi odpowiadano wtedy, „że sprawy te są obecnie przedmiotem badania i decyzje w nich zapadną w podanym terminie, tj. do końca I kwartału br.”¹² W marcu 1966 r. kierownik Wydziału ds. Wyznań w Warszawie Mieczysław Żurawski informował Kurię Diecezjalną w Płocku, „że z uwagi na zaistniałe nowe okoliczności sprawy decyzję dot. wniosku (...) podjęcie w terminie do dnia 30 grudnia 1966 roku”¹³. W końcu grudnia 1966 r. po raz kolejny władze wyznaniowe województwa warszawskiego przesunęły termin podjęcia decyzji do dnia 30 grudnia 1967 r., określając, że wniosek nadal jest badany¹⁴. Rok później władze państwowe przekazały informację, że wniosek Kurii Diecezjalnej w Płocku „nie mógł być załatwiony pozytywnie w 1967 r.”, bez podania jakichkolwiek przesłańek i przyczyn podjęcia takiej decyzji¹⁵.

W latach 1967–1978 wikariuszem i rektorem kościoła filialnego w Żebrach-Perosach był ks. Eugeniusz Jachna¹⁶. W kwietniu 1968 r. władze komunistyczne tak cha-

⁸ APP, UWwO WdsW, sygn. 2032, Pismo Kurii Diecezjalnej w Płocku do Prezydium WRN w Warszawie z dn. 18 VIII 1965 r., k. 28.

⁹ Witold Jureń (ur. 1923 r.) – kapłan diecezji płockiej, święcenia kapłańskie przyjął w 1951 r. Od 1952 r. kolejno wikariusz w parafiach: Pniewo, Góra, Wyszogród, Gradzanowo. W latach 1955–1964 administrator parafii Duczymin, 1964–1967 wikariusz parafii Sielun i administrator kościoła filialnego w Żebrach-Perosach. Kolejno w latach 1967–1972 administrator parafii Zeńbok, 1972–1991 proboszcz parafii Woźniki. Od 1991 r. na emeryturze (M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej...*, s. 243–244; S. Wierzbicki, *Byli naszymi duszpasterzami. Kapłani Kościoła Płockiego zmarli w latach 1901–2005*, Płock 2005, s. 250).

¹⁰ APP, UWwO WdsW, sygn. 2032, Notatka dot. zgłoszonego wniosku Kurii Płockiej w sprawie utworzenia nowej parafii w Żebrach-Perosach, pow. Ostrołęka [1965 r.], k. 21.

¹¹ Ibidem, Pismo Wydziału ds. Wyznań Prezydium WRN w Warszawie do Kurii Diecezjalnej w Płocku z dn. 17 IX 1965 r., k. 29.

¹² Archiwum Akt Nowych (AAN), Urząd do spraw Wyznań, sygn. 78/28, Notatka kierownika Wydziału ds. Wyznań Prezydium WRN w Warszawie z rozmowy z biskupem Bogdanem Sikorskim – ordynariuszem diecezji płockiej, w dn. 31 I 1966 r., k. 62, 63.

¹³ APP, UWwO WdsW, sygn. 2032, Pismo kierownika Wydziału ds. Wyznań Prezydium WRN w Warszawie do Kurii Diecezjalnej w Płocku z dn. 26 III 1966 r., k. 30.

¹⁴ Ibidem, Pismo Wydziału ds. Wyznań Prezydium WRN w Warszawie do Kurii Diecezjalnej w Płocku z dn. 29 XII 1966 r., k. 32.

¹⁵ Ibidem, Pismo kierownika Wydziału ds. Wyznań Prezydium WRN w Warszawie do Kurii Diecezjalnej w Płocku z dn. 27 XII 1967 r., k. 35.

¹⁶ Eugeniusz Jachna (ur. 1927 r.) – święcenia kapłańskie przyjął w 1957 r. Kolejno był wikariuszem w następujących parafiach diecezji płockiej: Galewo (1957–1958), Świedziebnia (1958–

rakteryzowały księdza Jachnę: „jest wikariuszem ekonomem w filii kościoła w Żebrach-Perosach od czerwca 1967 r. (...) Prowadzi wszystkie czynności w filii, jakie przysługują parafii. Domaga się erygowania parafii w Żebrach-Perosach oraz wysłała delegacje do władz państwowych w tej sprawie. Domaga się utworzenia w Żebrach-Perosach cmentarza grzebalnego. Z władzami nie zadziera osobiście. Listy czyta [Episkopatu Polski – przyp. M.C.]. W podatku osobistym nie zalega. Gotów jest założyć książkę inwentarzową”¹⁷.

Trudności, jakie sprawiały władze komunistyczne w sprawie erygowania parafii Żebry-Perosy, spowodowały, że władze kościelne diecezji płockiej powróciły do inicjatywy jej utworzenia dopiero osiem lat później. 27 sierpnia 1975 r. po raz kolejny złożono wniosek dotyczący jej erygowania, w którym pisano: „Warunki współczesnego życia domagają się usprawnień wszelkich przejawów działalności ludzkiej i udogodnień w spełnianiu obowiązków, także w zakresie potrzeb religijnych”¹⁸. 25 września tegoż roku dyrektor Wydziału do spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Ostrołęce Jan Tadrzak w odpowiedzi na wniosek Kurii Diecezjalnej w Płocku zgłosił zastrzeżenia przeciw utworzeniu parafii Kościoła Rzymskokatolickiego w Żebrach-Perosach. W uzasadnieniu odmowy tak określił swoje stanowisko: „Nie stwierdza się potrzeby tworzenia oddzielnej parafii przy kościele filialnym w Żebrach-Perosach – istniejący stan w dostatecznym bowiem stopniu zaspokaja potrzeby ludności. Decyzja niniejsza jest ostateczna”¹⁹.

Dwa lata później z Kurii Diecezjalnej w Płocku został skierowany następny wniosek dotyczący erygowania parafii w Żebrach-Perosach, w którym stwierdzano, że potrzeba jej utworzenia wynika zarówno z próśb mieszkańców, jak i ze względu na dogodniejszą lokalizację. Jednocześnie władze diecezjalne wniosły o zezwolenie na założenie cmentarza grzebalnego w Żebrach-Perosach, gdzie był odpowiedni na ten cel teren, a ludność korzystająca z posług duszpasterskich przy kościele w Żebrach-Perosach miała około 14 km do najbliższego cmentarza grzebalnego²⁰.

3 kwietnia 1978 r. władze państwowe wyraziły zgodę na erygowanie parafii oraz założenie cmentarza grzebalnego w Żebrach-Perosach²¹. 15 maja 1978 r. biskup

1960), Parciaki z siedzibą w Olszewce (1960–1962), Ligowo (1962–1964), Gradzanowo (1964–1965), Płock-Radziwie (1965–1966), Mława (1966–1967). Wikariusz i rektor kościoła w Żebrach-Perosach (1967–1978), a następnie proboszcz parafii w Żebrach-Perosach (1978–1980). W latach 1980–1984 proboszcz parafii Czernice Borowe, kapelan Opactwa Sióstr Kapucynek w Przasnyszu (1984–1990), kapelan Domu Pomocy Społecznej w Brańszczyku (1990–1993). W 1993 r. przeszedł na emeryturę (www.kuria.lomza.pl; www.parafia.branszczyk.com, 15.05.2012 r.).

¹⁷ APP, UWwO WdsW, sygn. 2032, Notatka dotycząca aktualnej postawy ks. Eugeniusza Jachny, wikariusza ekonomy filii w Żebrach-Perosach, z dn. 28 IV 1968 r., k. 37.

¹⁸ Ibidem, Pismo Kurii Diecezjalnej w Płocku do Wydziału ds. Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Ostrołęce z dn. 27 VIII 1975 r., k. 41.

¹⁹ Ibidem, Decyzja dyrektora Wydziału ds. Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Ostrołęce w sprawie erygowania parafii w Żebrach-Perosach z dn. 25 IX 1975 r., k. 42.

²⁰ Ibidem, Pismo Kurii Diecezjalnej w Płocku do Wydziału ds. Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Ostrołęce z dn. 6 X 1977 r., k. 51.

²¹ Ibidem, Notatka inspektora Wydziału ds. Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Ostrołęce [1978 r.], k. 50.

Bogdan Sikorski, ordynariusz diecezji płockiej, erygował parafię pw. św. Stanisława Kostki²².

Według stanu na dzień 1 stycznia 1988 r. do parafii Żebry-Perosy, która wchodziła w skład dekanatu różańskiego, należały następujące miejscowości: Kołaki, Strzemieczne-Hieronimy, Strzemieczne-Oleksy, Strzemieczne-Wiosny, Żebry-Perosy, Żerań Duży i Żerań Mały. Z pomocy i działalności duszpasterskiej parafii Żebry-Perosy korzystali również mieszkańcy okolicznych wsi z parafii Ostrołęka: Żebry-Grzymki, Żebry-Sławki, Żebry-Stara Wieś, Żebry-Żabin. W Żebach-Perosach znajdował się punkt katechetyczny, w którym odbywała się nauka religii. Teren parafii zamieszkiwało około 780 osób²³.

25 marca 1992 r. na mocy bulli „Totus Tuus Poloniae Populus” papieża Jana Pawła II parafia Żebry-Perosy została włączona do diecezji łomżyńskiej z diecezji płockiej²⁴.

Reasumując, należy stwierdzić, że zmagania Kościoła katolickiego diecezji płockiej z „władzą ludową” o utworzenie nowej parafii w Żebach-Perosach trwały około trzynastu lat, poczynając od 1965 r. Władze komunistyczne celowo z pobudek czysto ideologicznych opóźniały decyzję, która pozwalałaby na powstanie nowej parafii. Zmianę tej decyzji, która zezwalała erygować parafię w 1978 r., należy częściowo upatrywać w normalizacji relacji między państwem a Kościołem katolickim, jaka nastąpiła w okresie, gdy stanowisko I sekretarza KC PZPR zajmował Edward Gierek²⁵. Z drugiej jednak strony należy sądzić, że zmiana ta była podyktowana również trwającymi kilkanaście lat działaniami i zabiegami ze strony wiernych, którym także bardzo zależało na utworzeniu parafii w Żebach-Perosach.

BIBLIOGRAFIA

I. Źródła archiwalne:

Archiwum Akt Nowych w Warszawie

Urząd do spraw Wyznań

Archiwum Państwowe m.st. Warszawy, Oddział w Pultusku

Urząd Wojewódzki w Ostrołęce. Wydział ds. Wyznań

II. Opracowania i artykuły:

Grzybowski M.M. 2007. *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, t. 1, cz. 1, Płock.

Pawlicka K. 2004. *Polityka władz wobec Kościoła katolickiego (grudzień 1970 – październik 1978)*, Wydawnictwo TRIO, Warszawa.

Rudziński R. 1979. *Zarys dziejów budownictwa sakralnego i kościelnego w diecezji płockiej w latach 1939–1979*, Płockie Wydawnictwo Diecezjalne, „Studia Płockie”, t. VII.

Wierzbicki S. 2005. *Byli naszymi duszpasterzami. Kapłani Kościoła Płockiego zmarli w latach 1901–2005*, Płocki Instytut Wydawniczy, Płock.

²² www.kuria.lomza.pl, 15.05.2012 r.

²³ *Diecezja Płocka 1988. Struktura personalno-administracyjna*, Płock 1988, s. 142; www.kuria.lomza.pl, 15.05.2012 r.

²⁴ www.kuria.lomza.pl, 15.05.2012 r.

²⁵ Zob. K. Pawlicka, *Polityka władz wobec Kościoła katolickiego (grudzień 1970 – październik 1978)*, Warszawa 2004.

Wierzbicki S. (oprac.) 1988. *Diecezja Płocka 1988. Struktura personalno-administracyjna*, Kuria Diecezjalna Płocka, Płock.

III. Strony internetowe:

www.kuria.lomza.pl, 15.05.2012 r.

www.parafia.branszczyk.com, 15.05.2012 r.

STRESZCZENIE

Artykuł niniejszy przedstawia problem dotyczący budowy kaplicy i utworzenia parafii Żebry-Perosy koło Ostrołęki w latach 1956–1978. W artykule zaprezentowano starania Kościoła katolickiego diecezji płockiej w tej kwestii oraz stanowisko władz komunistycznych w sprawie utworzenia nowej parafii. Przy pisaniu tekstu wykorzystano dokumenty archiwalne oraz literaturę przedmiotu. Artykuł stanowi przyczynek do dziejów najnowszych diecezji płockiej w okresie PRL-u, relacji państwo–Kościół na jej terenie oraz parafii Żebry-Perosy.

SŁOWA KLUCZOWE: diecezja płocka, Kościół katolicki, relacje państwo–Kościół, Żebry-Perosy

SUMMARY

The article presents the problems concerning building of a chapel and creating a Żebry-Perosy congregation nearby Ostrołęka in the years 1956–1978. In the article there are shown the efforts of the Roman Catholic Church of Płock diocese in the issue mentioned above and the stand of the Communist Party towards the idea of creating the new congregation. Archival sources and the literature of the subject were used to write the article. The article represents a contribution to the newest history of the Płock diocese in the period of the Polish People's Republic, the state–Church relations on its territory and the Żebry-Perosy congregation.

KEYWORDS: Płock diocese, the Roman Catholic, the state–Church relations, Żebry-Perosy